

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
PARION KAZISI BAŞKANLIĞI

2021 YILI PARION KAZI, RESTORASYON VE KONSERVASYON
ÇALIŞMALARI
PARION ODEIONU VE PARION GÜNEY-TAVŞANDERE
NEKROPOLİSİ
SONUÇ RAPORU

PARION 2021 SEZONU KAZI, RESTORASYON VE KONSERVASYON ÇALIŞMALARI SONUÇ RAPORU

GENEL

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 30/03/2021 tarih ve 94949537-160.01.01(17)-1269743 sayılı ruhsatnamesine göre başkanlığımızdaki 2021 yılı Parion Antik Kenti kazı, restorasyon ve konservasyon çalışmaları 13 akademisyen, 15 arkeolog, 2 restoratör- konservatör, 2 antropolog, 1 sanat tarihçi, 2 mimar, 1 çevirmen rehber, 28 gönüllü öğrenci ve 5 işçiden oluşan bir ekip tarafından, Bakanlığımıza sunulan kazı programı çerçevesinde 06.04.2021 tarihinden itibaren Odeion, Güney (Tavşandere) Nekropolis, Sondaj 10, Yamaç Hamamı, Roma Hamamı, Agora ve Dükkanlar, Kuzey Sur Duvarı kazısı ve yüzey araştırması gerçekleştirilmiş olup şu ana kadar 1911 adet etütlük ve 89 adet envanterlik eser ortaya çıkarılmıştır.

A- KAZI ve ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI

A-1. ODEION

Hasan KASAPOĞLU

Odeion'da 2021 yılı kazılarında gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerden ilki olarak, yapının orijinal kullanım evresindeki haliyle ön cephesinin tamamen görünür hale getirilmesi ve kent dokusu ile bağlantılı olası yolun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda önceki yıllarda başlatılan çalışmalarda ön cephenin güney bölümünde belirlenen 2019-1 MDY ve 2019-2 MDY olarak adlandırılan moloz taş duvarlı iki yapıdan güneydeki 2019-2 MDY'nin doğu mekânı ve güneyindeki apsisli bölüm ile daha kuzeydeki alınmamış 1 ve 2 ve 3 no'lu bölümde çalışmalar gerçekleştirilmiştir (**Resim 1**).

2019-2 MDY (Moloztaş Duvarlı Yapı)

Kazı çalışmaları öncesinde, öncelikli olarak yapı içinde ve dışında temizlik çalışmaları gerçekleştirilerek kazı çalışmalarına hazır hale getirilmiştir. Odeion'da, 1405-1430/1435 nolu açmalarda (1 nolu alan) ortalama 10.10 m kottan itibaren çalışmalara başlanmıştır (**Resim 2**). Stratigrafik bir gözlem dâhilinde gerçekleştirilen çalışmalarda tabakalar malzeme gruplarına göre ve toprak değişimi ile takip edilmiştir. Mekânın iç kısmında ortalama 9.45/40 m kotta belirgin hale getirilen, yapının duvarlarına ait moloz yığını belirginleştirilip belgelendikten sonra bu katmanın karışık malzeme grubunu içeren kültür katmanı olduğu anlaşılmıştır (**Resim 3**). Bu kültür katmanının altındaki MS 9.-11. yüzyıl aralığına verilen 1. yapı katına ait moloz yığını kaldırılırken mekânın güneybatı çeyreğinde ters durur vaziyette mermerden oturan kadın heykeline ait gövde parçası (üst yarısı kırık) ele geçmiştir (**Resim 4, 6**). Ortalama 9.00 m kota

kadara alınan moloz yığınının ilk katmanı kaldırıldıktan sonra devam ettiği anlaşılan moloz yığını bu kottan itibaren ortalama 8.80 m kota kadar ikinci bir katman halinde alınmıştır. Mekânın güneybatı çeyreğinde bir korozyonlu bronz sikke, güneydoğu çeyrekte ise kabaca işlenmiş küçük boyutlu mermerden heykel baş parçası ele geçmiştir (**Resim 5, 6**). Bununla birlikte, 2019-2 MDY'nın doğu mekânında moloz dolgunun devam etmesi nedeniyle inilen 8.80 m kota ulaşılmasına karşın, yapının önceki yıl açılan batı mekânında ortalama 9.10-9.00 m kotta bırakılan zemin seviyesi için de sonraki süreçte yeniden seviye inme çalışmaları yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Ancak iş gücü yetersizliği nedeniyle 2019-2 MDY'nın bulunduğu kısımda çalışmalar sonlandırılmıştır (**Resim 7**).

2019-2 MDY'da gerçekleştirilen çalışmalar sonunda doğu mekânının iç kısmındaki moloz yığını üzerinde biri dışında genel olarak MS 4. yüzyıl ikinci yarısı ile MS 6. yüzyıl sonları aralığına ait 14 adet korozyonlu bronz sikke ve amorf nitelikte Geç Roma ve Bizans Dönemi'ne ait seramik parçaları; bu mekânın güney dış kısmında, apsisli mekânın doğusunda kalan bölümdeki moloz yığını üzerinden, biri dışında, yine genel olarak MS 4. yüzyıl ikinci yarısı ile MS 6. yüzyıl sonları aralığına ait 6 adet korozyonlu bronz sikke ile amorf nitelikte Geç Roma ve Bizans Dönemi'ne ait seramik parçaları ele geçmiştir. Mekânın iç kısmındaki moloz yığının içerisinde ise biri MS 4. yüzyıl ikinci yarısına, diğeri MS 11. yüzyıla tarihlenen iki korozyonlu bronz sikke, içlerinde MS 9.-11. yüzyıl aralığına verilen Ganos amphoralarının da yer aldığı amorf seramik parçaları, bir cam yüzük kaşı, yapının duvarlarında devşirme olarak kullanılmış, üst gövde ve baş kısmı eksik olan küçük boyutlu bir oturan kadın heykeli ve yine küçük boyutlu bir heykele ait, özensiz işlenmiş bir yüz parçası ele geçmiştir. Bu buluntuların tamamı göz önünde bulundurulduğunda yapının kullanım evresi için MS 9.-11. yüzyıl aralığı uygun görülmektedir. Bunun yanı sıra, yapının moloz yığını üzerindeki MS 4. yüzyıl ikinci yarısı ile MS 6. yüzyıl sonları aralığına ait sikkelerin varlığı düşündürücü olmakla birlikte, bu sikkelerin yapının batısında, Odeion'un yer aldığı yamaçta, Odeion kullanım dışı kaldıktan sonraki süreçte oluşturulmuş teras üzerine yapılmış geç dönem yapılarından yamacın aşağısına doğru akmış olması muhtemel malzeme grubu olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca MS 4. yüzyıl ikinci yarısından başlayan bu sikke grubu Odeion'un son kullanım evresi için düşünülen MS 4. yüzyıl sonu – MS 5. yüzyıl başları aralığının daha da netleştirilerek MS 4. yüzyıl ikinci yarısı olarak düşünülmesi gerektiği kanaati de uyanmaktadır.

2 Nolu Bölüm

Odeion'un ön cephesinde, kuzey kısımdaki çalışmalardan bir diğeri olan 1400-1420 açmada ise, yine kültür katmanı olduğu anlaşılan 10.20-9.15 m kot aralığındaki dolgu alındıktan sonra kuzey bölümde (2 nolu bölüm) cephe genişletme çalışmaları bu sezon için sonlandırılmıştır (**Resim 1:2 nolu kısım**).

3 Nolu Bölüm

Odeion'un ön cephesindeki bu cephe belirginleştirme çalışmalarının yanı sıra, yapının orijinal kullanım evresindeki ön cephe giriş zemin seviyesi ve muhtemel yol bağlantısının tespiti için sahne binası kuzey girişi doğu-ön bölümündeki iki payanda arasında ortalama 7.80-7.70 m kottan itibaren başlanan dip sondajına başlanmıştır (**Resim 1: 3 nolu kısım**). Bu çalışmalar

sonucunda kuzey girişin en alt blok taşı dip kısmından 5-10 cm seviye inildiğinde ortalama 7.70-7.65 m kotta bu taşların dip kısmından süpürgelek tarzı harçlı bir geçişe sahip olup, ana kaya üzerinde sıkıştırılmış bir zemin üzerine basit bir ince harçlı zeminin oluşturulduğu, ancak bu basit harç tabakasının üzerinde herhangi zemin döşemesi benzeri kaplama olmadığı tespit edilmiştir **(Resim 8)**. Bu harçlı, sahne binası kuzey girişindeki temel bloklarından ortalama 1.50-2.00 m doğuya kadar korunmuş olmasına karşın, devamında farklı bir dere-sel dolgusunun var olduğu görölmüştür. Bu bölümde harçlı zeminin altından görölen ana kaya Odeion sahne binasının ana kaya üzerine oturtulduğunu ve bu ana kayanın doğuya doğru derinleşerek devam ettiği de belirlenmiştir. Zemindeki bu farklılıkla birlikte, yapının ön cephesindeki destek payandalarından en kuzeydeki payandanın taban pabucu altından doğuya doğru devam eden, ortalama 1.00 m kalınlıkta bir duvar da bulunmaktadır. Ortalama 6.90-6.80 m kota kadar inen bu duvarın iç kısmında, Odeion'un ön cephesi boyunca güneyden kuzeye doğru alçalarak devam eden ve bu duvarın güney yüzünde son bulan bir dere-sel dolgusu tespit edilmiştir **(Resim 8-9)**. Bu dolgunun, açılan sondaj içerisindeki bölümünde 7.80-6.80 m kot aralığında ele geçen seramik parçaları genel anlamda MS 5.-6. yüzyıl aralığına işaret etmesi, bu duvarın Odeion'un kullanım dışı kaldığı süreçte yapılmış bir set duvarı olabileceği kanaatini uyandırmıştır. Bu durum Odeion ön cephesindeki orijinal evre zemininin bu bölümden itibaren bulunmamasını da açıklar niteliktedir. Aynı sondajda devam eden çalışmalarda, dere-sel dolgusunun ortalama 0.30 m altında başlayıp, 6.20 m kottaki ana kaya üzerine oturtulmuş 3 basit mermer bloğu görölebilen bir mimari örgü olduğu belirlenmiştir. Doğuya doğru kesit içerisinde devam eden bu mermer blokların batı yanında, 6.50-6.20 m arası kotta genel olarak MÖ 4. yüzyıl ortaları ve sonları aralığına işaret eden az sayıda seramik parçası ele geçmiştir. Bu veriler nedeniyle, Odeion'un ön kısmındaki topografyada ana kaya üzerine oturtulmuş, Geç Klasik-Erken Hellenistik Döneme ait olması muhtemel bir yapının var olabileceği düşünölmektedir **(Resim 10)**.

Odeion'da yapı mimarisi odaklı bir diğer çalışma da, önceki yıl kısmen başlanılan, sahne binası pulpitum duvarı altındaki kanalın iç dolgunun alınması olmuştur. Kısa süreli gerçekleştirilen bu çalışmada da yapının kuzey analemma dış kısmındaki kemerli kanal çıkışından güneye doğru ortalama 13.50 m ilerlenerek kanal iç kısım dolgusu alınmıştır **(Resim 11)**. Çalışma periyodu için belirlenen takvimin son bulması nedeniyle kanal içerisindeki çalışmalar ardından, Odeion yapı içinde ve ön cephe geç dönem yapılarında gerçekleştirilen çalışmalar sonlandırılmıştır.

A-2. GÜNEY-TAVŞANDERE NEKROPOLİSİ

Hasan KASAPOĞLU – Büşra Elif KASAPOĞLU

Parion Güney-Tavşandere Nekropolisi'nde gerçekleştirilen çalışmaların öncelikli amacı gömü evrelerini ve dönemini saptamak, alan seçimi ve düzenlenişini görmek ve restorasyon çalışmaları ile günümüze kadar tahrip olan mezarları sağlamlaştırmak olarak belirlenmiştir.

Nekropolisdeki ilk çalışmalar bitki tabakasının rehabilitasyonu ve yağmur sonrası kesit kenarlarından akan toprak yıkıntılarının temizliği ile başlamıştır (**Resim 12**).

1525-2295 Nolu Açma (M 247)

Çalışmalara alanın batısında yer alan 1525-2295 nolu açmada başlanmıştır (**Resim 13, 14**). 8.36 m kottan başlanarak gerçekleştirilen seviye inme çalışmalarında 7.96 kota (-40 cm) ulaşılmıştır. Açmanın 20 cm'lik yüzey tabakasında, çok sayıda çöp atık ve küçük moloz taşların varlığı gözlemlenmiştir. 8.10 m kotta ise kuzey-güney aksta uzayan 120 cm uzunluğunda harçsız taş sırası belirlenmiştir (**Resim 15**). Taş sırasının doğusunda 8.00-7.90 m kotta, terrakotta figürin parçası, metal obje ve sikke bulunmuştur.

Çalışmalara alanın batısında yer alan 1525-2295 nolu açmada 7.57 m kottan seviye inilerek devam edilmiştir. Bir önceki iş günü belgelenerek kaldırılan kuzeydoğu-güneybatı yönlü taş sırasının batısında tahrip olmuş kiremit mezara rastlanmıştır. Tahribattan dolayı iskelete ait kemik parçalarına rastlanmamıştır. Fakat yanmış toprak ve yoğun kül ile kremasyon izi takip edilebilmektedir. M 247 olarak adlandırılan mezarın doğu sınırında 30 cm uzunluğunda kiremit parçası koruna gelmiştir (**Resim 16**). Tahribat nedeniyle büyük oranda formu bozulan mezar içerisinde 3 adet kemik obje ve 1 adet metal obje/boncuk? ele geçmiştir. Mezarın üst kotu 7.80 m iken, alt kotu ise 7.50 m olarak belirlenmiştir. Mezar altında yassı moloz taşlarla bir zemin oluşturulmuştur.

Çalışmalara 1525-2300 nolu açmada 7.74 m kottan seviye inilerek devam edilmiştir (**Resim 17**). Açmanın kuzeybatı ve kuzeydoğu köşesinde, 7.60 m kotta kırık lahit parçaları ile karşılaşmıştır. Seviye inme çalışmalarında 7.70-7.20 m kotta (tahribat tabakası) sikke, terrakotta kukla figürin bacağı, sikke, kandil, terrakotta figürin yüz parçası, unguentarium gövdesi, kandil parçası, terrakotta figürin parçası ve terrakotta kukla figürin bacağı ele geçmiştir. Daha önceki sezonlarda açığa çıkarılan AM 4'ün batısında gerçekleştirilen seviye inme çalışmalarında ise, 6.80 m kotta maşrapa, savaşçı kukla figürini, kukla figürin bacağı, kemik obje, terrakotta figürin yüz parçası ele geçmiştir.

1525-2295/2300 Nolu Açma (AM 7)

1525-2295/2300 nolu açmaların kesişiminde kesme taşlarla inşa edilmiş podyum tespit edilmiştir (**Resim 18**). AM 7 adı verilen podyumlu mezar zeminin korunan yüksekliği 7.34 m kottadır. 2.60x1.52 m ölçülerindeki podyum dört yönden 3 sıra kesme taş kullanılarak yükseltilmiştir. Kesme taşlar kurşun kenetlerle birbirine bağlanarak sağlamlaştırılmıştır. Kuzeydoğu-güneybatı aksta dikdörtgen plana sahip olup, doğusunda bulunan diğer podyumlu

mezarlar ile birlikte bir aile mezarlığı kompleksi oluşturabileceği düşünülmektedir. Podyumun üst sıra kesme taşları doğu ve batıda iki, kuzey ve güneyde ise yan yana üç sıra taş ile örülmüştür. Doğu ve batıdaki kesme taşlar 95x45x28 cm ölçülerinde olup kuzey ve güneyde, orta kısımda kalan taşlar 170x45x28 cm ölçülerindedir.

AM 7'nin güneyinde 7.74 m kottan başlanarak gerçekleştirilen seviye inme çalışmalarında 7.34 kota ulaşılmıştır. 2004 yılında okul inşaatı için gerçekleştirilen temel kazısı sırasında tahrip edildiği anlaşılan lahitlere ya da podyumlu mezarlara ait olabileceği düşünülen kırık mermer parçalarına rastlanmıştır.

1525-2295 Nolu Açma (M 249)

AM 6 adlı mezarın “U” biçimli mekanı içerisinde, güneybatı köşede yoğun olmak üzere batı kesiminde irili ufaklı moloz taşlar ve bu taşların üst, iç ve alt kısmında buluntular ile birlikte bir çok kemik parçasına ulaşılmıştır (**Resim 19, 20**). Bunların, AM 7'nin yapımı esnasında oluşabilecek bir tahribat ile AM 6'nın beden duvarlarının yıkıntısı ile formu bozulan ya da başka bir yerden getirilerek buraya bırakılan bir çoklu gömü konteksti olabileceği düşünülmektedir. AM 6 içerisinde bulunan fakat AM 6 ile ilişkisi olmayan kemik ve buluntu topluluğuna M 249 adı verilmiştir. Moloz taş, kemik ve arkeolojik materyal topluluğunun üst kotu 7.20 m başlayarak devam ettiği gözlemlenmiştir (**Resim 21, 22**). İnhumasyon gömü biçiminin tercih edildiği anlaşılan gömüde birden çok bireye ait kemik parçası ele geçmiştir. Buluntu yelpazesinin genişliği de bize bu çoklu gömüyü doğrulamaktadır. Moloz ve kesme taşlar arasında bulunan ve M 249 olarak isimlendirilen formu bozulmuş olan mezar konteksti içerisinde 7.20-6.50 m kot arasında kandil, terracotta figürin parçaları, figürin baş parçası, kemik obje, kandil parçaları, savaşçı figürini (gladyatör), oturan kadın figürini, strigilis, koşan grotesk figürini, pişmiş toprak kukla bacağı, savaşçı kukla, unguentariumlar, çivi-raptiye, sikkeler, boncuk, yüzük kaşı, kemik obje, kemik toka, cam parçaları, kandil ve kemik aplik levha parçaları ele geçmiştir.

1525-2295 Nolu Açma (AM 6)

1525-2295 nolu açmada gerçekleştirilen çalışmada ise doğu-batı yönlü duvarın güneyinde seviye inme çalışması gerçekleştirilmiştir. 7.00 m kottan itibaren başlayan çalışmada 6.70 m kota kadar inilmiş olup doğu-batı yönlü kuzey duvarın, batı ve doğuda da devam ederek “U” biçimli bir form oluşturulduğu tespit edilmiştir (**Resim 20**). “U” biçimli bir form yansıtan yapının anıtsal mezar olabileceği düşünülerek AM 6 (Anıt Mezar 6) olarak isimlendirilmiştir. Yapının güneyden AM 7, doğudan ise stel podyumu tarafından tahrip edildiği anlaşılmıştır. Anıt mezar içerisinde gerçekleştirilen seviye inme çalışmaları ile yapının beden duvarlarının iç kısma yıkıldığı anlaşılmıştır. İrili ufaklı moloz ve kesme taşlardan oluşan bu yıkıntının özellikle güneybatı yönde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir (**Resim 23**). “U” biçimli anıt mezar içerisinde kuzeybatı köşede dik olarak oturtulan mermer stel ile karşılaşmıştır (**Resim 24**).

Mezar üst odası (AM 6) içerisinde kuzeybatı bölümde, arkası kuzey duvara yaslanmış vaziyette 1.36x1.03x0.22 m ölçülerindeki mermer stel tamamen gün yüzüne çıkarılmıştır. Orijinal kullanım evresinde mezarın kuzey cephe duvarında 1.36 m genişliğinde olup alt

kısımında kenet yuvaları bulunan boşlukta yer alması gerektiği düşünölen sterlin sağ ve sol kenarında dor düzeninde sütunlarla yükseltilmiş tapınak cephesi işlenmiştir. En üstte triglif-metop kuşağı yer alırken ortada ise kline sahnesine yer verilmiştir. Stelin 0.12 m yüksekliğindeki alt bölümünde iki satır latince yazıt bulunmaktadır. Ana sahnenin sol kesiminde kline üzerinde karı koca ve her ikisinin de yanında hizmetçiler görölmektedir. Sahne, sağında hizmetçi tarafından koşum takımlarından tutulan, vücudu cepheden başı ise profilden işlenen at ile sonlandırılmıştır.

Yerinde belgeleme ve fotoğraflama çalışmaları tamamlanan stel restorasyon ve konservasyon çalışmaları için vinç yardımıyla kazı evine taşınmıştır (**Resim 25**). Mezarın iç alt bölümünde beş taş plaka ile kapatılmış olup, gömü odası olduğu düşünölen bölümün üzeri ve güneydoğu dış kısmında inilebilen güney cephesi belirginleştirilerek mezarın gömü odasının açılması için çalışmalara devam edilmektedir.

AM 6'ya ait olan, yerinde belgeleme ve fotoğraflama çalışmaları tamamlanan stel restorasyon ve konservasyon çalışmaları için vinç yardımıyla kazı evine taşınmıştır. Ardından AM 6'nın mezar odasının üst bölümünün beş taş plaka ile kapatılmış olduğu görölmüştür (**Resim 26**). Gömü odası olduğu düşünölen bölümün üzerinde yer alan bu taş plakaların dördü doğu kesimden başlanarak vinç yardımı ile kaldırılmıştır. Kapama plakaların uzunlukları doğudan batıya 1.40x0.37x0.20-1.32x0.50x0.21, 1.45x0.66x0.27, 1.60x0.40x0.19, 1.50x0.45x0.17 m olarak ölçölmüştür. Bu plakalardan en doğudaki tek parça halinde olup, devşirme bir kapı eşiğı olabileceğı düşünölmektedir. Bunun batı devamındaki üç plakanın her biri yine muhtemelen devşirme plakalar olup, her üçü de orta kısmından çatlak olup hafif içe çökük haldedir. Mezarın alt gömü odası içte dört duvarda basitçe sıvanmış vaziyettedir.

AM 6 Mezar Odasına Ait İlk Gözlemler:

Kapama taşları mezar içerisinde dorsal olarak uzatılmış doğu-batı yönlü inhumasyon gömüye ait iskeletlere rastlanmıştır (**Resim 27, 28**). 1. bireyin baş kısmı batıda, ayakları doğuda olacak şekilde yerleştirilmiş olup, doğusunda muhtemel 2. bireye ait kemikler bulunmaktadır. 1. bireyin sağ femurunun yanında belirlenen ahşap parçaları bir ahşap tabutun kullanılmış olacağını düşöndürmektedir. İskeletin sol patellasının kuzeyinde bir adet aşırı korozyonlu bronz sikke ele geçmiştir. Sol femurun ortalama 0.20-0.25 m kuzeyinde yan yatmış ve aşırı tahrip olmuş vaziyette torba gövdeli bir testi yer almaktadır. Gömü odasının kuzeybatı köşesinde ise bir adet unguentarium, testinin ortalama 0.30 m kuzeydoğusunda bir adet pişmiş toprak maşrapa yer almaktadır. Mezarın güneydoğu köşesindeki akıntı dolgu içerisinde bir adet miğfer tarzında başlığa sahip figürin başı ve 1. bireye ait sol patellanın yakınında ise yine akıntıyla geldiğı tahmin edilen bir pişmiş toprak savaşçı figürinine ait olması muhtemel kalkan-gövde parçası ele geçmiştir.

1. bireyin sağ ayakucunun 0.20-0.25 m güneyinde ağız kısmı alta gelecek şekilde duran bir çan gövdeli, uzun boyunlu unguentarium tespit edilmiştir. 1. bireyin solunda kısmen altında kalacak şekilde baş kısmı doğuda, ayaklar batıda yine inhumasyon gömü uygulaması ve dorsal gömü biçimine sahip 2. birey belirlenmiştir. Daha önce belirtilen testi bu bireyin sağ femuru üzerinde yer almaktadır. 2. bireyin sağ patellasının batı iç kısmında dış kısmı ters duran bir

kandil olduğu tespit edilmiştir. Bu iki birey dışında gömü teknesinin kuzey orta bölümünde kenara toplanarak bırakılmış şekilde, maşrapanın kuzeyinde ikincil inhumasyon olduğu belirlenen 3. bireye ait kemiklerin olduğu tespit edilmiştir. Bunlarla birlikte mezarın doğu tarafında düzensiz vaziyette birkaç vertebra olduğu da tespit edilmiştir.

Çoklu Gömü Evresi

AM 6'nın iç kısmında önceki gün çalışmalarında mezar içinde ölü hediyeleri alınan iskeletlere ait kemiklerin kaldırılması için antropoloji ekibi ile çalışmalara başlanmıştır (**Resim 29**). Baş kısmı batıda yer alan kadın olduğu düşünölen bireyin sağ femurunun altında kısmen daha önce görölen cam kap, bireyin sağ femuru alındıktan sonra belirgin şekilde görölmüştür. Dip ve boyun kısmı oldukça parçalanmış ve çan gövdeli, uzun boyunlu unguentarium olduğu anlaşılan kap in-situ halinde belgelendikten sonra alınmıştır. Baş kısmı doğuda olan ikinci bireyin (erkek) kafatasının alınması için yapılan çalışmalarda bireyin mandibulae sol dış kısmına bitişik vaziyette Kharon sikkesi olduğu tespit edilerek fotoğraflanıp alınmıştır. Bu bireyin kafatasının alt kısmında belirlenen ahşap izleri 1. ve 2. bireyler için önerilen ahşap tabut fikrini destekler niteliktedir. Birinci bireyin lümbal bel omurlarından L4-L5 ileri derecede fitık olduğuna dair ilk antropolojik veriler bu mezara ait mezar steline belirtilmiş azat edilmiş köle tanımlamasını destekler niteliktedir.

Birinci bireyin baş kısmına düşen mermer bloğun parçasının kaldırılması ile mandibula kısmı az da olsa belirgin bir halde ele geçmiştir (**Resim 30**). Bireyin baş kısmının altından 2 adet Kharon sikkesi ele geçmiş ve belgelenmiştir.

İlk bireye ait iskelet kaldırıldıktan sonra 2. bireyin güneye çapraz duran femurunun güney ucuna yakın konumda bir adet demir çivi ve yanında ahşap kalıntısı ele geçmiştir. Çivilerin doğu yarısındakilerin demir batı yarısındakilerin bronz olması düşündürür niteliktedir. Mezarın batı orta kısmında bulunan metal tutamağın çok sayıda doğu batı yönünde uzanan sıralı uzanan çivilerin tabutun yapımında kullanıldığı anlaşılmış ve metal tutamağın bu tabutun tutamağı olduğu anlaşılmaktadır. 1 ve 2. bireyin doğu-batı, batı-doğu yönde yatırılması tabuta sığdırılmak amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Birinci bireyin alt kısmında 3. bireye ait olduğu düşünölen femur ve tibia kemikleri bulunmuş bu da 3. bireyin daha önce gömölüp bazı kemik parçalarının mezarın kuzey kısmına dağınık bir şekilde toplanıp 1 ve 2 nolu iskeletlerin içine konulduğu ahşap tabut ve teknenin kuzey kısmına toplandığı gözlemlenmiştir.

Gömü teknesinin kuzey orta bölümünde ilk iki bireyle aynı kotun biraz daha üst seviyesinde bulunan femur, mandibula gibi birkaç antropolojik verinin yığın halinde bulunduğu kemikler 3. birey olarak isimlendirilmiştir. Kaldırılan bireyin iskeletinin altında ahşap parçaları gözlemlenmiştir.

3. bireyin alt kotunda 4. ve 5. bireylerin kemiklerinin tam olarak açılmasının ardından, 4. ve 5. bireyin kaldırılması işlemine geçilmiştir. 5. bireyin kaldırılması sırasında iskeletin ayakucunda (tarsallarında) 1 adet kandil (**Resim 31**) ve 1 adet cam unguentarium ele geçmiştir. 5. bireyin tamamen kaldırılmasının ardından alt kısmında bir cranium tespit edilmiş olup, 6.

birey olarak isimlendirilen iskeletin ağzında 1 adet sikke ele geçmiştir (**Resim 32**). 3. gömü evresi olarak belirlenen bu mezar grubunun eserleri tam olarak çıkarılıp ve kaldırılmıştır.

Daha önceki iş günleri kaldırılan cranium hariç diğer bölümleri kaldırılan 3, 4, ve 5. bireylerin cranium bölümü kaldırılmıştır. Devam eden çalışmalarda 5. bireyin sol kulak kemiği hizasında daha önceki iş günü bulunan küpenin diğer eşi ele geçmiştir (**Resim 33**). Bu çalışmaların ardından 6. bireyi kaldırma işlemine geçilmiştir. 6. bireyin kafatasının alınmasının ardından altında bir tanesi kırık olmak üzere 4 adet armudi gövde, 1 adet konik kaideli unguentarium tespit edilmiştir. Mezar çukurunun kuzeybatı köşesinde daha önceki iş günü tespit edilen tek kulplu testinin çevresine yerleştirilmiş 2 adet armudi gövde unguentarium, 2 adet kandil, 1 adet strigilis, 1 adet terrakotta kukla figürin bacağı ve 1 adet mermer makyaj tablası ele geçmiştir. Mezarın kuzey batısında devam eden çalışmalarda ise ikisi kırık olmak üzere toplamda 3 adet çan gövdeli cam unguentarium tespit edilmiştir. Ahşap tabut mezara ait olduğu düşünülen 14 adet bronz, 2 adet demir olmak üzere toplamda 16 adet çivi ve 6 bireyin göğüs hizasında fazla sayıda demir raptiye ele geçmiş ve bu raptiyelerin bir sandalete ait olabileceği düşünülmektedir (**Resim 34**).

Buluntular

Mezar odası içerisindeki çoklu gömü evresi üzerine ön değerlendirme yapılarak 4 gömü evresi tespit edilmiştir. Ofis ve laboratuvar çalışmalarının ardından antropolojik ve arkeolojik veriler bir araya getirilerek gömü kontekstleri belirlenecektir. Arkeolojik buluntular ve kemikler ikincil inhumasyon uygulamasıyla duvar kenarlarına toplandığından dört evre içerisinde konumlandırılarak belgelenmiştir.

1. Gömü Evresi

Figürin başı, figürin kukla ayağı, figürin parçası, sikke, 2 unguentarium (czz 6), metal kulp (tutamak), bronz çiviler, collorino maşrapası, tek kulplu testi, cam unguentarium, 2 kandil, 3 sikke, demir çiviler, seramik parçaları, kemik obje, 2 metal obje, altın takı

2. Gömü Evresi

2 armudi gövdeli unguentarium, çan gövdeli unguentarium, konik kaideli unguentarium, 2 sikke, kandil, metal obje, çan gövdeli unguentarium

3. Gömü Evresi

2 armudi gövdeli unguentarium, çan gövdeli unguentarium, sikke, kandil, tek kulplu testi, metal obje, çan gövdeli cam unguentarium

4. Gömü Evresi

Tek kulplu testi, 3 kandil, krem-merhem karıştırma tablası, 5 armudi gövde unguentarium, terrakotta kukla figürin bacağı, strigilis, 3 tek kulplu testi, kase, terrakotta figürin parçası, unguentarium, terrakotta figürin, çan gövdeli cam unguentarium, 3 sikke, 16 adet bronz

ivi, metal obje, demir çiviler, konik kaideli unguentarium, demir raptiyeler, 13 adet bronz çivi, kase, an gövdeli cam unguentarium, altın küpe, 2 terrakotta figürin parçası

1535-1540/2305 (Güney Kesim)

Nekropolisin güneyinde 1535-1540/2305 nolu açmada, daha önceki kazı sezonlarında ortaya çıkarılmış olan lahit podyumunun doğusunda 6.85 m kotta bütünlüğü bozulmuş kemik parçalarına rastlanmıştır (**Resim 35**). En az iki bireyin var olduğu anlaşılan mezara TOM 2021-2 (Tahrip Olmuş Mezar) adı verilmiştir. Kemikler arasında bir adet bronz yüzük ve 1 adet altın kpeye rastlanmıştır (**Resim 36, 37**).

1570-2295/2300 (Doğu Kesim) (M 248, M 250)

Nekropolisin doğusunda 1570-2295/2300 nolu açmalarda gerçekleştirilen çalışmalarda ise 2020 kazı sezonunda ortaya çıkarılan podyumun iç kısmında kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzatılmış inhumasyon gömü ile karşılaşılmıştır (**Resim 38**). Parion Güney-Tavşandere Nekropolis’de yeni bir mezar tipi olması açısından önem taşıyan bu mezar şimdilik M 248 olarak isimlendirilmiştir. Podyum içerisine gerçekleştirilen gömü alanının uzunluğu 1.95 m, genişliği 1.51 m ve derinliği ise 0.43 m olduğu belirlenmiştir. Podyumun yapı planı “U” biçimli olup, batı yöne açık kalan kesimde gömü uygulaması gerçekleştirilmiştir. Dorsal olarak yatırılmış olan defin batı yönde tahribata uğramış olup, iskeletin soluna ait kemiklerde eksiklerin olduğu gözlemlenmiştir. Genç erişkin bireyin cinsiyeti erkek olarak belirlenmiştir. İskeletin sol gğs üzerinde bir adet pişmiş toprak kukla bacağı ele geçmiştir (**Resim 39**).

1570-2295 nolu açmada seviye inme çalışmaları sırasında 2004 yılında müze tarafından yapılan kazı çalışmalarında bir bölümü açığa çıkarılmış olan kremasyon mezar ve kuzeyinde M 250 adlı kiremit mezar tespit edilmiştir (**Resim 40**). M 250 numaralı kiremit mezara ait soğan gövdeli unguentarium, bronz ayna, kemik obje, cam obje ve tek kulplu testi ele geçmiştir.

1570-2295 nolu açmada gerçekleştirilen seviye inme çalışmaları sırasında açma içerisinde (müze kış koruması üstünden) dağınık olarak 7.00 m kotta unguentarium, terrakotta figürin başı, 3 sikke, unguentarium, terrakotta figürin parçası, kemik obje, metal obje ve kemik obje ele geçmiştir. M 250 olarak adlandırılan dış bükey semerdam kiremit mezarın kuzeydeki kiremitinin tam orta bölümüne başlangıç noktasına denk gelen bir st kottaki kremasyon mezarın kuzey başucunda kullanılan ahşap ağaç kütüğü fotoğraflanarak laboratuvarda muhafaza altına alınmıştır (**Resim 41**).

Parion Güney-Tavşandere Nekropolisi’nde 2021 çalışa sezonunda ortaya çıkarılan mezarlardan ele geçen iskeletlere dair antropolojik veriler Doç. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK tarafından araştırılmakta olup; bu iskeletlerden elde edilen ilk veriler tablo ve grafiklerle sunulmuştur (**Resim 42-47**)

C- ARAZİ RESTORASYON VE KONSERVASYON UYGULAMALARI

Hasan UYSAL

Parion Antik Kenti 2021 yılı kazı sezonunda planlanan alanlarda önleyici ve etkin koruma uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Odeion, ve Güney-Tavşandere Nekropolisi'nin de içerisinde yer aldığı bu alanlarda, yapılan restorasyon ve konservasyon uygulamalarının öncelikli amacı; yıl içinde mevsim şartları göz önünde bulundurularak, buna bağlı oluşabilecek tahribatlara karşı önleyici koruma yöntemlerini uygulamaktır. Mevsimlerin neden olacağı olası tahribatlar şunlardır:

- 1) Yağmur ve kar suyunun orijinal harcı aşındırarak yok etmesi.
- 2) Rüzgârın taşıdığı bitki ve bitki tohumlarının boşluklara yerleşip o boşluklarda gelişmeleri sonucunda oluşan tahribat.

Söz konusu önleyici koruma uygulamaları kapsamında duvar sıvalarında ve tabanda mevcut korunmuş durumda olan mermer plakalarda ve pişmiş topraklarda bordür ve enjeksiyon uygulamaları ve geçici üst örtü çalışmaları yapılmıştır.

Uygulamada kullanılan harç malzemeleri ve oranları:

Bordür Harcı

- 1) 3 maşrapa dere kumu
- 2) 3 kapak okra sarısı pigment ve 1 kapak kahverengi pigment
- 3) 750 ml tuğla tozu
- 4) 3 maşrapa kireç kaymağı

C-4. Odeion

Oturma sıraları en üst basamaktan başlanılarak hem toprak tabakaları temizlenmiş hem de bitki ve bitki kökleri temizlenmiştir. Ardından oturma sıraları boşluklarının hazırlanan kireç harcı ile kapatılma işlemi yapılmıştır. Öneki çalışma sezonlarında yerine yerleştirilen mermer plakaların ve mevcut sıvaların bordür uygulamaları yenilenmiştir.

Yapının sahne güney girişindeki eşikte bulunan mermer plakanın yapıştırma işlemi yapılmıştır. Belgelenen kırık parçalar dikkatli bir şekilde yerlerinden alınmıştır. Birbirine yapışacak parçaların kalker temizliği yapıldıktan sonra çift bileşenli epoksi ile yapıştırılmış ve ardından hazırlanan kireç harcı ile yerine yerleştirilmiştir (**Resim 48-51**).

C-6. Güney-Tavşandere Nekropolisi

Nekropolis'de bu sezon kazılan alanda bulunan AM6 nolu mezarın gömü teknesinde açık kırmızı renkli duvar sıvalarının enjeksiyon ve bordür işlemleri tamamlanmıştır. İlk olarak

yumuşak uçlu fırçalarla duvar yüzeyi toz ve topraktan arındırılmıştır. Daha sonra duvar ile bağlantısı zayıf olan bölümler tespit edildikten sonra boş alanlar önce bire bir alkol ve saf su ile temizlenmiştir. Ardından hazırladığımız Malta harcı ile şırınga kullanılarak duvar arasına enjekte edilmiştir. Enjeksiyon işlemlerinin ardından kireç harcı ile bordür uygulaması yapılmış ve bütün duvar yüzeyine ilk olarak %'5lik daha sonra %15lik primal AC33 emdirilerek sağlamlaştırma işlemleri tamamlanmıştır (**Resim 52-53**).

Sağlamlaştırma işlemleri tamamlandıktan sonra geçici üst koruma örtüsü ile anıt mezarın üzeri kapatılmıştır (**Resim 54**).

Önceki çalışma sezonlarında ortaya çıkan pişmiş toprak lahadin yapıştırma uygulaması tamamlanmıştır. Birbirine yapışacak parçalar toz ve topraktan arındırılmış ardından kalker tabakası temizlenmiştir. Daha sonra hazırlanan çift bileşenli epoksi ile yapıştırılmıştır (**Resim 55-56**).

D- LABORATUVAR KORUMA ONARIM ÇALIŞMALARI

Zeynep YILMAZ

Parion kazısı 2021 yılı çalışmalarında, Roma Hamamı, Güney-Tavşandere Nekropolisi, Odeion, Agora ve Dükkânlar, Kuzey Sur Duvarı, Sondaj 10 ve Yamaç Hamamı kazı çalışmaları devam etmiştir. Yüzey buluntuları da dâhil olmak üzere 206 sikke, 41 metal eser, 96 cam eser, 219 pişmiş toprak eser, 71 kemik eser ve 6 heykeltıraşlık eser olmak üzere toplamda 639 eserin koruma onarım çalışmaları tamamlanmıştır. Koruma onarımdaki amaç; toprak üstünde bulunan ya da toprak altından ele geçen kültür varlıklarının, bulunduğu haliyle belgelenmesi ve mevcut durum tespitinin yapılarak koruma onarım basamaklarını takip çerçevesinde çalışmaların yürütülmesini kapsamaktadır. Çalışmalar esnasında eserlere en az zararlı onarım yöntemlerinin seçilmesi, eserlerin aslına sadık kalınarak korunması ve eserlerden elde edilecek olan bilimsel verilerin belgelenmesi amaçları güdülmektedir.

F- PARİON DATABASE SİSTEMİNE VERİ GİRİŞ ÇALIŞMALARI

Parion kazısında ele geçen eserlerin bilgileri, görselleri, raporlar ve evraklar dijital ortamda celsusdatabase veri bankasına her yıl düzenli olarak işlenmektedir. 2021 yılına ait raporlar, çizimler, anakodlar, buluntu fişleri, restorasyon ve konservasyon EK 18 formları, gelen ve giden evraklar, kazı deposu belgeleme çalışmaları, etütlük-envanterlik eserlerin tanımı, çizimi ve fotoğraflık verilerin girişi gerçekleştirilmiştir.

G- YAYIN ÇALIŞMALARI.

Parion Antik Kenti bilimsel yayın çalışmalarına büyük önem vermekte olup 2021 yılı içerisinde

- V. KELEŞ – E. ALKAÇ – İ. AKKKAŞ, Parion'dan Amphora ve Lagynos Mühürleri, Graffito ve Dipinto Yazıtlar, Ege Yayınları, 2021, İstanbul.

- V. KELEŞ – K. OYARÇIN, Parion Akropolü Doğu (İç) Suru Definesi, Ege Yayınları, 2021, İstanbul.

- H. KASAPOĞLU, “Antik Kaynaklar’dan Materyal Kültüre Bir Mezar Kontekstinin Okunması – Parion’dan (Efsanevi) Ophiogen Sülalesi (?) Mensubu Bir Şifacı Mezarı - Reading a Grave’s Context from Ancient Sources and Material Culture: Grave of a Healer, a Member of the (Legendary) Ophiogen Dynasty (?) from Parion”, Anadolu Araştırmaları, 24, 2021, 177-216. (ULAKBİM TR Dizin).

- H. KASAPOĞLU – C. BAŞARAN, “Parion Odeionu’nda Bulunan Artemis/Diana Heykeli (An Artemis/Diana Statue from the Odeon of Parion)”, OLBA, XXIX, 2021, 245-268. (AHCI)

- V. KELEŞ – K. OYARÇIN, “Parion Tiyatrosu Hyposcaenium Bölümü’nden Ele Geçen Geç Roma Dönemi Sikkeleri Üzerine Değerlendirmeler (Evaluations on Late Roman Coins Recovered from the Hyposcaenium Section of the Theater in Parion)”, OLBA, XXIX, 2021, 391-422. (AHCI)

- H. KASAPOĞLU – B. E. KASAPOĞLU, “Roma Dönemi Koroplastiğine Dair Yeni Verileriyle Parion’dan Bir Çocuk Mezarı ve Buluntuları”, M. A. Yılmaz, B. Can – M. Işıklı (eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür MEHMET KARAOSMANOĞLU’NA ARMAĞAN, Bilgin Kültür Sanat, 2021, 417-447.

- V. KELEŞ, “Arkeolojik Veriler Işığında Parion – Trakya – Makedon İlişkileri”, M. A. Yılmaz, B. Can – M. Işıklı (eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür MEHMET KARAOSMANOĞLU’NA ARMAĞAN, Bilgin Kültür Sanat, 2021, 449-464.

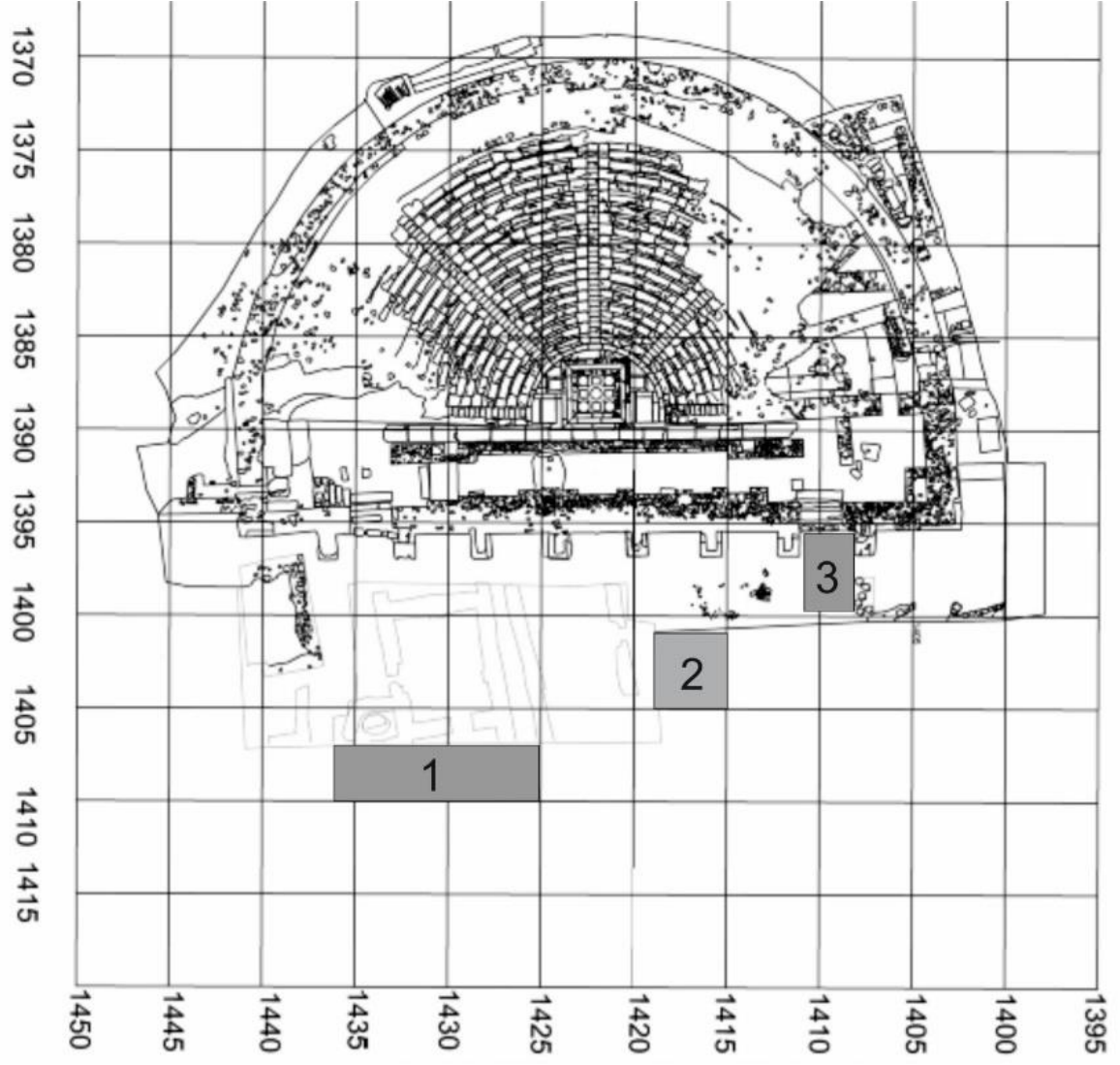
- C. BAŞARAN – A. YILMAZ, Parion’un (Parium) MS 1-2. Yüzyıl Kentsel Gelişimi ve Mimarisi Hakkında Ön Değerlendirme”, M. A. Yılmaz, B. Can – M. Işıklı (eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür MEHMET KARAOSMANOĞLU’NA ARMAĞAN, Bilgin Kültür Sanat, 2021, 107-133.

adlı çalışmalar bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Prof. Dr. Vedat KELEŞ

(Parion Kazı Başkanı)

RESİMLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Resim 31

Resim 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35

Resim 36

Resim 37

Resim 38

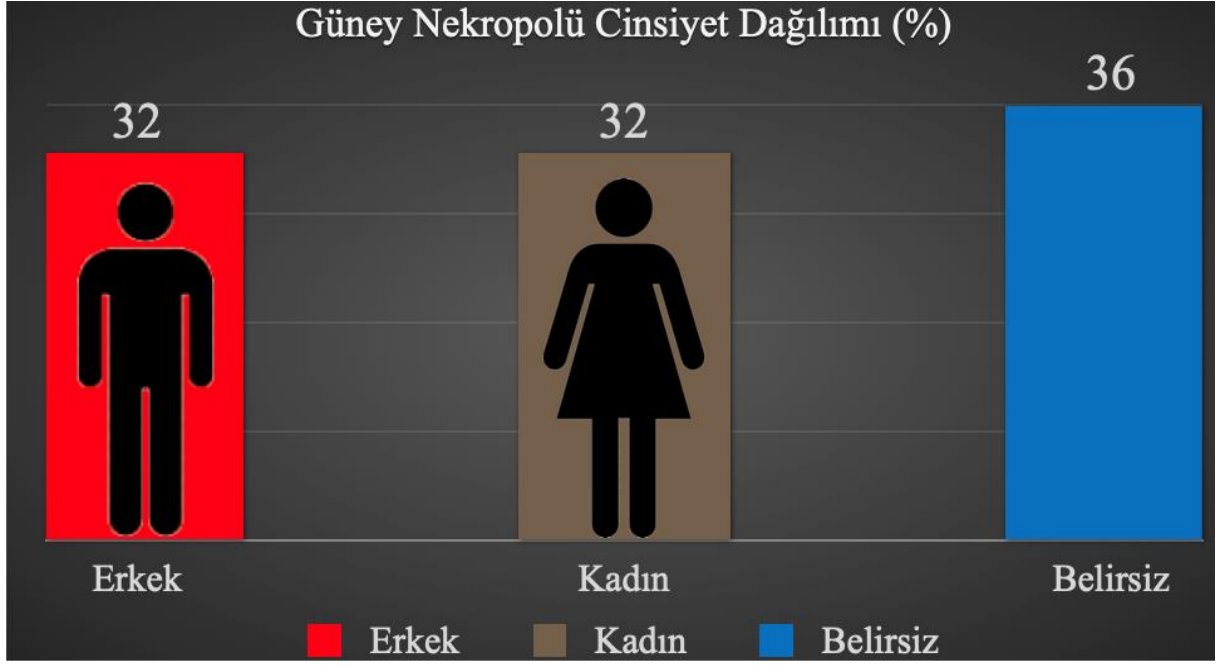
Resim 39

Resim 40

Resim 41

Resim 42

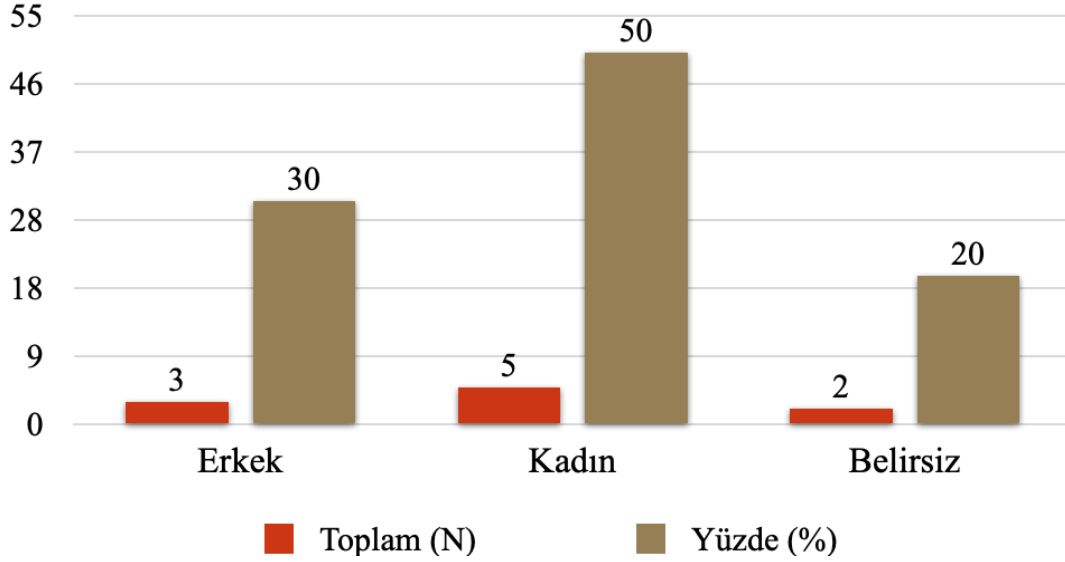
Yaş	Toplam (N)	Yüzde (%)
Çocuk	3	14
Adölesan	1	4
Genç Erişkin	2	9
Orta Erişkin	1	4
İleri Erişkin	1	4
Erişkin	10	46
Belirsiz	4	19
Toplam	22	100

Resim 43

Mezar No	Cinsiyet	Yaş	İskeletin Korunma Durumu
AM-6 / 1. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 2. Birey	Erkek	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 3. Birey	Erkek	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 4. Birey	Erkek	Orta Erişkin	Kötü
AM-6 / 5. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 6. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 7. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 8. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
AM-6 / 9. Birey	-	-	Kremasyon
AM-6 / 10. Birey	-	Çocuk	Çok Kötü
Toplam	10	8	9

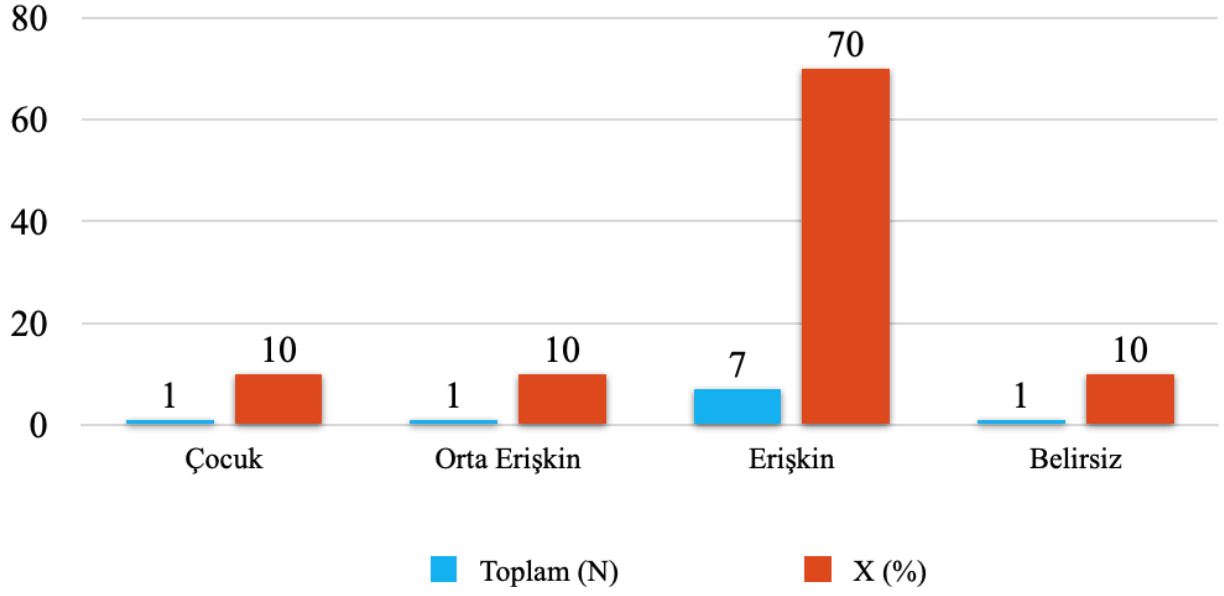
Resim 44

AM-6 Cinsiyet Dağılımı

Resim 45

AM-6 Yaş Dağılımı

Resim 46

Mezar No	Cinsiyet	Yaş	İskeletin Korunma Durumu	AM-6 / 1. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
246	Erkek	Erişkin	Kötü	AM-6 / 2. Birey	Erkek	Erişkin	Çok Kötü
247	-	-	Kremasyon	AM-6 / 3. Birey	Erkek	Erişkin	Çok Kötü
248	Erkek	Genç Erişkin	Kötü	AM-6 / 4. Birey	Erkek	Orta Erişkin	Kötü
249 / 1. Birey	Erkek	Erişkin	Kötü	AM-6 / 5. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
249 / 2. Birey	Kadın	Erişkin	Kötü	AM-6 / 6. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
249 / 3. Birey	-	Çocuk	Kötü	AM-6 / 7. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
250	-	-	Kremasyon	AM-6 / 8. Birey	Kadın	Erişkin	Çok Kötü
TOM 1	-	-	Kremasyon	AM-6 / 9. Birey	-	-	Kremasyon
TOM 2 / 1. Birey	Kadın	Genç Erişkin	Çok Kötü	AM-6 / 10. Birey	-	Çocuk	Çok Kötü
TOM 2 / 2. Birey	Erkek	İleri Erişkin	Çok Kötü				
TOM 2 / 3. Birey	-	Çocuk	Çok Kötü				
TOM 2 / 4. Birey	-	Adölesan	Çok Kötü				
				Toplam	22	14	18

Resim 47

Resim 48

Resim 49

Resim 50

Resim 51

Resim 52

Resim 53

Resim 54

Resim 55

Resim 56